

Paměť, na kterou se dá sáhnout. Pomníky, památníky a připomínání si minulosti

„Skutečná minulost je to, co po sobě nezanechá žádnou památku.“

Heda Kovályová¹

Klíčové otázky

- Které události minulosti si máme připomínat?
- Jakými způsoby si můžeme připomínat místa spojená s důležitými událostmi minulosti?
- Jak se mohou lišit podoby a sdělení různých památníků?

Úvodní text

Čas letí, prostor zůstává. Něco z toho času v prostoru ulpívá. Budovy přecházejí staletí, ještě dnes si můžeme sáhnout na staré patníky, které určovaly cesty i lidem dávno zemřelým, zapomenutým. Takový kámen patří do dob minulých i současných, ale co nám o dávných časech dovede prozradit? Pokud k nám vůbec hovoří, pak jazykem, kterému nerozumíme. Až lidé mu mohou vtisknout význam, kterému budou další lidé rozumět a díky němuž se upamatují na události, jejichž byly kameny a místa svědky. Těmito místy a kameny jsou památníky a pomníky. Přítomnost určuje, které pomníky se nově postaví nebo které ze starých pomníků se nechají stát. Pomníky nám prozrazují mnohé nejen o minulosti, ale také o současnosti a našem postoji k minulosti. Postavit takový pomník ovšem není jen tak. Důležité je si dobře promyslet, kde pomník postavit, a jak ho koncipovat, co k němu napsat, co z historické události zobrazit a co ne, na co upozornit. Každý památník pak sděluje o minulosti něco trochu jiného a každý na nás jinak působí. Řada památníků a pomníků na našem území připomíná období holocaustu.

¹ Heda KOVÁLYOVÁ. *Na vlastní kůži*. Praha 1992, s. 14.

Pracovní materiál č. 1

I² Památník obětem holocaustu na místě někdejšího starého židovského hřbitova, Ústí nad Labem

II³ Stolpersteine – Kameny zmizelých před domy, kde pobývali lidé, kteří později zahynuli při holocaustu

² Foto: Tereza Saková

³ Foto: Tereza Rejšková; více o Stolpersteine a Markétě Auerbachové zde:

<<http://www.stolpersteine.cz/cs/nase-kameny/stolpersteine-v-cr/praha/15-auerbachova-marketa>>

III⁴ Památník Šoa Praha

IV⁵ Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau, zachovaná torza domů, kde pobývali českoslovenští židovští vězni

V⁶ Pinkasova synagoga v Praze – památník obětí holocaustu (jména českých a moravských židovských obětí holocaustu napsaná na stěnách synagogy)

5 Foto: Martin Šmok

6 Foto: Židovské Muzeum v Praze

1907-14.VIII
 IV1941-30.IV1943
 ADOLF16.XI1894-28.VIII
 25.VIII1942 ADA25.IV1890
 22.XI1942 OTAJ.IV1900-18.X
 16.VIII1942 LOTA5.IV1871-22.XI19
 21.XI1942 SIEBENSCHENJOSE
 I.IV1920-28.VIII1942 SINGER ARNOL
 IV1900-18.XII1945 JINDRICH17.III1887-6.IX
 21.III1888-25.XI1942 MARTAJ.3.VIII1898-19.X
 1843-9.XI1942 MORIC17.VI1871-9.I.1943 VALTR14.XI1903-21
 1942 MARCELA 9.VII1891-28.VI1942 FLORA19.XI1884-16A
 22.VI1942 ELIX1.VIII1900-28.VII1942 PAVEL18.IV1901-21.XI194
 ALICE 4.III1896-6.IX1943 JIRI20.XI1925-6.IX1943 STECKLERFE
 1944 PAVEL17.IV1939-23.VII1942 CISELA12.XII1941-25.IX1942 STEIG
 HERMANA3.III1896-26.XI1942 STEINERADOLF 27.IV1908-16.VI1944
 8.IX1942 LILY2.XI1888-8.IX1942 ALICE 5.II1911-8.IX1942 EMLI29.VIII18
 VITEZSLAV5.VIII1877-25.VII1942 SELMA1.XI1891-25.VII1942 HERMANA28.IV
 1942 STEINHAEUEREMANUEL 9.IV1860-21.XI1942 EYNEK17.XII1886-25.V
 BERTOLDJ.XII1868-15.XI1942 ELISA1.III1880-15.XI1942 BERTOLDJ.IX1900-1
 STERNKJKE ROMA ANNA 7A.XII1881-28.VII1942 STIASNY VITEZSLAV30
 1942 STIASNY ADOLF 23.VI1915-29.III1943 LEOPOLD12.XI1875-28.VII1942 IRMA
 1942 LOTA 3.II1922-28.VII1942 STIASNY BRUNO 12.XI1909-? STUKART ROBERT IC
 SLOSAKOVA BEATRISKA 20.I.1908-14.VII1942 STASTNY VIKTOR 17.IV1908-28.VII1942
 HERAAN I.XII1881-6.IX1943 BEATRISKA 14.XI1881-6.IX1943 PAVLA13.XI1909-6.IX1943 TEL
 II.1943 IRIDA 10.VI1910-1.II1943 TURKI RICHARD 4.XI1885-20.VII1942 VOGEL EMIL I.VIII
 29.III1899-6.IX1943 WALTER ARNOST 23.I.1891-25.VIII1942 JOSEFA 22.VII1896-25.VII1942
 OLGA 21.XI1875-15.XII1943 PAVEL 23.III1896-19.IV1943 GERIA 8.XI1904-18.VI1944 OTA 9.VI1932-18A
 14.IV1899-28.VII1942 OTA 26.II1891-28.VII1942 HEDEVKA 7.VIII1898-28.VII1942 KURT 15.VI1923-28.V
 WEISSOTA I.XII1899-25.VIII1942 GRETA 4.VIII1903-25.VIII1942 SAMOH 6.II1865-12.XI1942
 OLGA 21.XI1875-15.XII1943 PAVEL 23.III1896-19.IV1943 GERIA 8.XI1904-18.VI1944 OTA 9.VI1932-18A
 14.IV1899-28.VII1942 OTA 26.II1891-28.VII1942 HEDEVKA 7.VIII1898-28.VII1942 KURT 15.VI1923-28.V
 MORIC 13.XI1897-22.XI1942 MARIE 4.VI1898-22.XI1942 REGINA 29.III1919-22.XI1942 WERTHEIMAR
 1894-24.VIII1942 WINTER LUDVIK 12.VIII1873-1.VIII1942 RUDOLFINA 28.IX1878-26.XI1942 WINTI
 ALFRED 30.XI1872-5.VIII1943 ELIAS 4.VI1879-6.IX1943 OSKAR 8.XI1869-23.XI1942 HEDEVKA 4.VIII1898
 1942 WOLLNER DAVID 15.XII1855-19.XI1942 WURCEL JAKUB 18.XII1895-28.VIII1942 ZENDULK
 12.III1892-28.VII1942 IRENA 26.III1893-28.VII1942 IRMA 3.XII1888-28.VII1942 SALVIA 6.VIII1843-13.XI1942
 BILKOVA MAREKETA 5.VI1911-6.XI1942 EIRMANNOVA BERTA 3.VIII1872-19.XI1942 NEUSAUER EMI
 25.VI1942 JIRI 21.XI1923-23.IV1942 SPIEGEL JINDRICH 30.XIII1870-18.XII1943 PAVLINA 5.XII1876-27.IV
 29.III1886-22.XI1942 LUDVKA 25.VI1895-22.IX1942 FELLSANKY GRUNBAUDA OSKAR 8.VIII1887-29.IV1943 E
 TAUSIG DAVID 30.IV1868-20.XI1942 FELLSANKY GRUNBAUDA OSKAR 8.VIII1887-29.IV1943 E
 1925-20.XI1943 ROCHHANDLER PINCHAS 3.VIII1889-23.IV1943 LAURA 13.III1895-23.IV1943 SUCHARIPA E
 JOSEF 20.IX1869-15.XI1942 HELENA 3.IV1872-15.XI1942 IRMA 16.XI1903-13.VI1942 SACHS MAX 22.IV1875-22.XI19
 1943 LUSTIG ADOLF 3.VI1851-8.XII1942 PICKOTA GOM 1899-26.IV1943 THEIE 6.VI1895-26.II1943 IRGA 7.II1926-8
 20.VII1928-20.IV1943 BARBER HUGO 13.VI1880-6.IX1943 EMAB 11.1883-6.IX1943 FUCHSOVA ZDENKA 18.1893
 23.I.1943 MURKOVANA ZDETA 3.IX1897-20.I.1943 SOTA 13.II1922-6.IX1943 POLLAK EDWARD 3.II1881-6.IX1943 ZOL
 ANNA 3.VIII1891-1.II1943 SCHICKOVA HERMANA 2.VI1865-15.XII1943 SPITZ ALBERT 3.VI1893-23.IV1943 ANNA 4
 V1942 STEINDLER ARTUR 10.VI1886-4.VII1942 E.MAJ 7.VIII1891-4.VII1942 PREPYCHY F LEISCHER GUSTAV 22.3
 I.III1867-26.XI1942 IRMA 5.III1885-21.XI1943 ELIDA 19.XII1899-8.IX1942 MARHETA 7.XII1905-14.VII1942 OSKAR 9.VI1882-1
 HERMANA 4.II1881-14.VII1942 FRIEDMANN OTA 19.VII1909-25.VII1942 FUCHS ALFRED 23.IX1899-8.XI1942 FRIE
 SALOMON 18.III1873-16.VII1942 BEITAT 1.VIII1876-14.VII1942 KURT 28.III1908-26.XI1942 ALFRED 9.III1910-? GRUNE
 5.VI1868-22.XI1942 HELLER JAKUB 20.VI1863-22.XI1942 EMILIE 3.III1867-22.XI1942 ARNOLD 8.VIII1892-14.VII1942 II
 14.VII1942 PAVLA 28.VIII1896-16.VII1942 EVA 16.XII1914-16.VII1942 KNOPE ERVIN 23.I.1905-6.II1943 AMALIE 16.XI1866
 LAURA 28.VIII1876-22.XI1942 LIPNER OSKAR 14.III1896-8.IX1942 GRETA 5.IX1903-8.IX1942 ZDENKA 26.VI1895-8.IX
 PETRIG 6.VI1838-14.VII1942 MILEM 21.XIII1876-14.VII1942 OLGA 4.VI1891-14.VII1942 VALERIE 10.VI1884-6.IX1943 FRAN
 1865-22.XI1942 FRIEDA 7.VI1889-14.VII1942 ANNA 16.VIII1893-14.VII1942 ROSENZWEIGOVA JINDRISKA 14.III1871-1.XI19
 PETRIG 6.VI1838-14.VII1942 ELGA 10.III1893-14.VII1942 SMOLINSKY ISIDOR 25.IV1875-20.VII1942 ADELA 12.VIII1885-6.IX1
 18.XI1943 IRMA 13.VIII1893-10.VI1942 SAMOLIKOVA EMIRATA 19.II1908-14.VII1942 STASTNY ERICH 14.IV1903-16.XII1943
 TAUSIG SAMUEL 10.III1889-8.IX1942 MARIE 27.III1898-8.IX1942 JIRI 14.III1912-8.IX1942 RUDOLF 13.IV1928-8.IX1942 TOPE
 WEINBERGER ROBERT 13.I.1904-16.VIII1942 BIRTA 19.III1893-26.VI1942

Pracovní materiál č. 2

Pomník	Stručný popis pomníku (max. 8 slov)	Na co konkrétně nás upomíná/Co vyjadřuje	Kde je umístěn (např. uvnitř budovy, na místě vyhlazovacího tábora atp.)	Pocity, které ve vás vyvolává (u každého pomníku zvolte 2 – 3 slova)
I				
II				
III				
IV				
V				

Metodická část

- Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit pracovní materiály podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle pedagogických zkušeností a možností
 - Způsob práce: práce s fotografiemi, práce ve dvojicích, samostatná práce, písemné či výtvarné zpracování
 - Klíčová slova: připomínání holocaustu, paměť místa, místa paměti, památník
1. Na úvod lekce požádejte studenty, ať si na papír poznamenají právě pět historických událostí vázících se k českým zemím (z jakéhokoliv období), které jim připadají obzvláště důležité.
 2. Potom se jich zeptejte, zda by byli schopni k těmto událostem napsat konkrétní místa, které se k nim vážou. Po chvíli se jich zeptejte, zda na těchto místech jsou dané události nějak připomínány. Vyzvěte studenty, aby se s ostatními podělili o některé ze svých postřehů.
 3. Sdělte studentům, že se nyní zaměříme na jednu dějinnou událost – a to holocaust v českých zemích. Pokud jste o tom už nemluvili v bodě 2, zeptejte se jich, jaká místa se v České republice mohou k holocaustu vázat. Napište tato místa na tabuli/flipchart a zeptejte se studentů, co konkrétně se na těchto místech dělo a čím jsou důležitá.
 4. Ukažte (například promítněte) studentům fotografie pomníků spojených s holocaustem v českých zemích (viz Pracovní materiál č. 1). V této fázi studentům nesdělujte, kde jednotlivé památníky jsou. Studenti mají za úkol ve dvojicích vyplnit tabulku (viz Pracovní materiál č. 2). Posléze se jich zeptejte, jak tabulku vyplnili (zaměřte se především na sloupeček „Na co konkrétně nás upomíná/Co vyjadřuje“ a „Pocity, které ve vás vyvolává“).
 5. Potom studentům sdělte, kde pomníky skutečně jsou (I – Pomník obětem holocaustu na bývalém židovském hřbitově v Ústí nad Labem; II – jeden z tzv. Stolpersteinů neboli Kamenů zmizelých v Královské ulici v Praze; III – pomník a návrh pomníku v areálu Nádraží Praha-Bubny, odkud odjížděly transporty do Terezína; IV - Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau; V – Pinkasova synagoga v Praze – památník obětem holocaustu). Zeptejte se jich, jak na ně působí, který se jim líbí nejvíce a který nejméně a proč.
 6. Zeptejte se, zda si studenti myslí, že je dobře, že na těchto místech pomníky jsou, zda jim připadají tyto pomníky vhodné, popř. co by na nich změnili.
 7. Na závěr vyzvěte studenty, aby zkusili na papír každý sám popsat či nakreslit pomník, který by umístili na nějaké místo spojené s holocaustem (nemusí se jednat o konkrétní místo, postačuje např. „dům, kde bydleli židovští občané před

deportací“, „dům, kde sídlila firma vlastněná židovskými majiteli“ atp.). Diskutujte nad jejich návrhy.